

Religie en staat en het mondiale perspectief.

René Grotenhuis (directeur Cordaid)

Met zijn inleiding laat de heer Voorhoeve opnieuw zien hoezeer hij in het huidige vaak verruwde politieke en maatschappelijke debat kiest voor zorgvuldigheid en nuance. En hij aarzelt niet het beladen thema van de relatie van samenleving en religie - of moet ik zeggen van staat en religie? - aan te pakken.

Als directeur van Cordaid, een van de grotere katholieke maatschappelijke organisaties, vind ik dat het gesprek tussen 'religie en samenleving' of 'staat en kerk' van groot belang is. Ik maak me er zorgen over en die zorg wil ik in reactie op de inleiding van de heer Voorhoeve met u delen.

De verhouding tussen religie en samenleving is inmiddels een krampachtige en angstvallige relatie geworden. Het is een '*rechten-en-plichten*' discussie geworden waarbij het voortdurend gaat over de vraag wie waar over gaat. Beide partijen kijken angstvallig of de ander niet op zijn terrein komt. Het is ook een zero-sum gesprek geworden. De claim van de een wordt al gauw opgevat als schadelijk voor de ander. Als actief en betrokken lid van de katholieke gemeenschap zie ik dat op terreinen als homosexualiteit en euthanasie. Kerk en staat zitten elkaar voortdurend in de haren in een poging om wederzijds grensgebied te claimen en te markeren waar de ander weg moet blijven. De discussie over hoofddoeken en handen schudden zijn issues uit dat grensconflict tussen samenleving en islam. De verhouding tussen religie en samenleving lijkt een kwestie van aaneengeschakelde grensconflicten te zijn geworden.

Voorhoeve neemt in deze discussie een heldere positie in: de staat is de neutrale scheidsrechter die juist in haar neutraliteit de vreedstichter is in het anders onbeheersbare conflict tussen religies en ideologieën. Daarmee echter dreigt de staat of de samenleving geen gesprekspartner meer te zijn van de religie maar als arbiter boven de partijen te staan.

Door die positie is de samenleving niet meer in staat gebruik te maken van de rijkdom die de religie aan de samenleving te bieden heeft. Het belang daarvan zou ik willen relateren aan het boek van de heer Voorhoeve 'Negen plagen tegelijk: hoe overleven we de toekomst'. **Mijn stelling is dat de samenleving het gesprek met de religie actief aan zou moeten zoeken omdat religie van betekenis is voor die overleving van de toekomst.** Ik wijs in dat verband op drie centrale begrippen in religie, tenminste in de christelijke en islamitische religie: genade, bekering en gemeenschap. Misschien hebben we als samenleving het concept van **genade** wel heel erg nodig om een nieuwe manier van omgaan met de natuur te vinden. Dat religie leeft vanuit genade, vanuit het besef dat ons het leven en deze aarde gegeven is, zou wel eens een belangrijke component kunnen zijn om een aantal van die plagen aan te vatten. Dat religie een voortdurende oproep is tot **bekering**, tot inkeer, tot verandering, zou wel eens een belangrijke bijdrage kunnen zijn aan de terechte oproep tot verandering, een andere stijl van leven die Voorhoeve doet in zijn boek. En dat religie, althans de christelijke die gecentreerd is rond eucharistie en avondmaal, leeft vanuit **gemeenschap** is van het grootste belang in een samenleving die alsmat verder fragmentariseert en individualiseert en waarin het oog hebben voor de ander kwijnende is. Religie kan mensen bij elkaar brengen en bij elkaar houden.

Omdat het gesprek van samenleving en religie een gesprek over grensconflicten is geworden, is het gesprek over de bijdrage van religie aan de oplossing van de uitdagingen van de negen plagen van de toekomst gestopt. En dat is jammer. Overigens, ook de religies hebben zich in die grensconflicten vastgebeten en het is mijn overtuiging dat een aanzienlijk deel van de afkalving van de kerken komt omdat gelovige kerkleden niet geïnteresseerd zijn in de grensconflicten. Zij willen een kerk zien die bezieling biedt, die vanuit spiritualiteit richting geeft aan het leven in de huidige samenleving. De groei van de evangelicale kerken en van de new-age beweging komt misschien wel voor een belangrijk deel omdat deze bewegingen zich juist niet in die grensconflicten mengen.

Ik geloof dat religies een belangrijke transformatieve rol kunnen spelen in een wereld die aan de vooravond staat van ingrijpende veranderingen. De negen plagen van Voorhoeve getuigen daarvan. Of het nu gaat over klimaat of grondstoffen of rechtvaardige verdeling, genade, bekering en *community* kunnen behulpzaam zijn. Dat vraagt wel dat zowel samenleving als religie zich terugtrekken uit een cultuur van grensconflicten en zero - sum spelletjes waarin het gaat om het eigen domein vergroten ten koste van de ander.

Tot slot kom ik op een meer fundamentele vraag naar de rechtenbenadering. Ik stel deze vraag met enige schroom, omdat ik me daarmee op glad ijs begeef. Ik hecht eraan om deze fundamentele vraag als open vraag in het midden te leggen. Maar ik vind wel dat we die vraag moeten stellen: **is voor onze westerse samenleving de rechtenbenadering niet een groot obstakel aan het worden is voor de noodzakelijke verandering?** Nu rechten heilig lijken te zijn en nu de stap van de rechtsstaat naar de 'recht-op' samenleving klein is gebleken, dreigt een verlamming van ons vermogen tot verandering. Wie dezer dagen kijkt naar Griekenland, ziet een samenleving die weigert te accepteren dat de opgebouwde rechten van de afgelopen vijftien jaar ter discussie staan. Maar ook ons pensioendebat verloopt uiterst moeizaam omdat overheid en sociale partners nauwelijks nog in staat zijn iets te doen aan de beleving van mensen dat hun rechten heilig zijn en hun 'recht-op' onaantastbaar is geworden. En als het ons jaren praten kost om in 2020 één jaar toe te voegen aan onze pensioenleeftijd, hoe denken we dan de enorme uitdagingen van de toekomst die Voorhoeve in zijn boek beschrijft, aan te pakken?

De rechtsstaat en de 'recht-op' samenleving lijken daar in hun eigen staart te bijten en het instrument van het recht om de samenleving te veranderen zou wel eens veel beperkter kunnen zijn dan politici en juristen zouden willen. Religie heeft in potentie wel de kracht om bij te dragen aan een maatschappelijk draagvlak voor de beoogde veranderingen. Maar dan zal religie wel als zodanig gezien moeten worden. Ook daarom is het van belang dat het gesprek tussen religie en samenleving, tussen staat en kerk, uit de sfeer van grensconflicten wordt getrokken.